

ta upotrijebljene su apokaliptičke slike te naglašena neizvjesnost eshatona (Mk 13). Kako se taj govor može shvaćati bez potcjenjivanja židovske apokaliptike i neutemeljenog veličanja kršćanske eshatologije kao sasvim izvorne, pokazuje R. Lamb (158-163).

Autorice uspješno pokazuju kako se pri znanstveno-teološkom i pučkom izlaganju brojnih novozavjetnih tekstova stoljećima šlepaju arsenali nesvjesnog zalijevanja protužidovskih osjećaja kod kršćana. One su vjernice koje tim tekstovima pristupaju kao dijelovima spisa koji su nadahnuta riječ Božja što ostaje obvezatna za Crkvu svih vremena. Katolički egzegeta mogao bi se distancirati od po koje rečenice u smislu projiciranja teologije oslobođenja u Novi zavjet, ali je knjiga u cjelini veoma korisna i za katolike. Pisana je jednostavno te na kraju svakog poglavlja autorice navode popis osnovnih djela u kojima zainteresirani čitatelj može provjeriti njihove podatke.

Mato Zovkić

Pregled povijesti Jeruzalema

Adalbert REBIĆ, *Jeruzalem 3000 godina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1998.

"Tko god živi u Jeruzalemu ili provede tu petnaestak dana, vraća se kući i piše knjigu o Jeruzalemu; ako tamo ostane jedan ili dva mjeseca, piše članak, ako ostane još više, šuti i ostavlja tišini nezaborav-

no iskustvo koje je doživio." Tako se izrazio M. Dubois susrećući se s naporima svih onih koji pišu o Jeruzalemu.

Adalbert Rebić, naš poznati bibličar, profesor biblijskih znanosti Bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, dugogodišnji organizator hodočašća u Svetu zemlju, objavio je svoju knjigu *Jeruzalem 3000 godina*. Knjiga je divot izdanje na 'Kunstdruck' papiru, formata 20 x 14 cm, 191 stranica. Tekst je s 103 fotografije jeruzalemskih povijesnih i kulturnih mjesta bogato ilustriran. Uz to je i karta Palestine, geodetski prikaz jeruzalemske topografije, stari i novi planovi gradskih četvrti i ulica, s točnim vizualno jasnim oznakama svetih mjesta u gradu. Posebno su dragocjeni u knjizi nacrti s pokušajima točne rekonstrukcije jeruzalemskog hrama iz Salomonova vremena i kasnijih obnova. U usporednim slikama kanaanskih svetišta s rekonstrukcijama jeruzalemskog hrama jasno se vidi kako je židovski hram bio sagrađen po uzoru na onaj iz Megida i Hazora. Moglo bi se još nadodati i onoga u Ugaritu i Aradu. Posebno je knjiga obogaćena i fotografijama 'Modela Herodova hrama u Jeruzalemu' koji se nalazi u parku hotela Holyland 'Sveta zemlja' a izradio ga je profesor Ari Jonah iz Jeruzalema. Taj modelirani prikaz hrama pomaže stvaranju uvida u zbivanja u hramu i Jeruzalemu u Isusovo vrijeme. Autor je taj nacrt obogatio i razrađenom skicom Herodova hrama kako ga je opisao židovski povjesničar Josip Flavije (oko 57. do 100. god.) i sastavljači Mišne. Usporedne slike i nacrti uvjerljivo predočuju veličanstvenost židovskog hrama.

Autor je u knjigu sabrao svoje članke koje je objavljivao u 'Podlistku' zagrebačkih novina "Vjesnik" prilikom 3000. obljetnice grada Jeruzalema od 8. prosinca 1996. do 4. svibnja 1997. i obogatio ih popratnim ilustracijama i bibliografijom kojom se služio.

Grada knjige je raspoređena u 19 poglavlja i zahvaća razdoblje od prvih spominjanja imena Jeruzalemskog grada do naših dana. Tim rasporedom dana je pregledna, zgusnuta i tritisućljetna povijest Jeruzalema. Autor izlaže gradu na temelju dokumenata, danas dostupnih znanstvenicima. Budući da je grada objavljivana u novinama, i prema tome bila namijenjena široj čitateljskoj publici, autor ovdje ne navodi, znanstvenom metodologijom, izvore građe, nego u predgovoru ističe da na kraju donosi bibliografiju kojom se služio.

Opis povijesti i pojedinih detalja, događaja, mjesta i osoba vezanih za Jeruzalem, pregledno se mogu pratiti kroz cijelu knjigu. Laganim i primamljivim stilom autor nas vodi kroz povijest židovskog, kršćanskog i islamskog grada. Jeruzalem je grad koji privlači cijeli svijet. On pripada svjetskoj baštini. Lagano, kao turističkog posjetioca, autor nas vodi kroz Jeruzalem i pred nama se slaže mozaik o dolasku Izraelaca u Jeruzalem, o gradnji prvoga Salomonova hrama. Redaju se događaji i gradnje pojedinih dijelova grada, zidina, palača u vrijeme Judejskih kraljeva. Posebno je zanimljiv 'Ezekijin tunel' dug 550 m kojim je kralj Ezekija (721-693. pr. Kr.) prije Asirske opsade doveo vodu u grad iz izvora Gihona. U knjizi je i fotografija jednog od najzanimljivijih dokumenata "zapis o Senaheribovu op-

sjedanju Jeruzalema" 701. god. pr. Kr. ispisan klinastim pismom. Štavo se u knjizi stalno izlaže s navodima odgovarajućih tekstova iz Svetoga Pisma s vremenom koje se opisuje tako da čitatelj arheološka i povijesna izlaganja izvađenih iz kamena, zapisa na spomenicima i mnogobrojnih muzeja, pažljivo prati i doživljava. Sa sjetom se doživljava čitanje o Nabukodonozorovu rušenju grada i hrama 587. god. pr. Kr. ali i radost u zanosnoj obnovi u doba perzijske i grčke vladavine, i onda uspon Hasmonejske dinastije i nesretni završetak Makabejske vlasti padom pod vlast Rimskog Carstva za vrijeme Pompeja. Unatoč toga Jeruzalem doživljava svoj novi uspon za vrijeme Heroda Velikog koji obnavlja i proširuje hram. Gradi vebne palače, proširuje grad prema sjeveru i jugu kako bi se svidio Židovima. Rimljani su u isto vrijeme učvršćivali svoju vlast u gradu. U tvrđavi Antoniji bilo je sjedište rimske uprave. Jeruzalem je postao veličanstven grad. U taj grad je došao i Isus. S njim i njegovim učenicima otpočela je kršćanska era. Tragedija Jeruzalema dogodila se 70. god. kada je grad zapaljen i hram izgorio. Jeruzalem će u sljedećim stoljećima postati i kršćanski grad. Izgrađene su kršćanske bazilike i obilježena sveta mjesta. Stoljećima Jeruzalem će biti stjecište hodočašća svih kršćanskih Crkava. Autor je posvetio posebnu pozornost bazilici svetoga groba. U 7. stoljeću Jeruzalem je pod okupacijom Arapskih muslimana. I oni daju nova obilježja gradu. Građe na hramskom prostoru Omarovu i Al-Aksa džamiju. Jeruzalem tako postaje i islamsko svetište. U 12. stoljeću nova obilježja Jeruzalemu dali su i križa-

ri izgradnjom novih crkava, obnovom i izgradnjom novih palača u gradu. Zatim dolazi Otomanska vlast. Sulejman Veličanstveni izgradi (1539-1542) nove zidine oko grada koje ga rese i danas. Autor je konačno dao i kratak prikaz razvoja grada od konca Prvog svjetskog rata do osnivanja Izraelske države 1948. god. Prikazao je i političku upravu u Palestini u vrijeme engleskog protektorata i podjele grada na arapski i židovski. Bila je to nova tragična podjela. Stari dio grada pripao je pod upravu države Jordan a novi Jeruzalem Židovima države Izrael. Grad je u ratu 1967. god. ponovno ujedinjen ali je praćen stalnim nemirima zbog do danas neriješenih pitanja između Židova i palestinskih Arapa.

Knjiga obiluje brojnim podacima iz povijesti grada Jeruzalema i židovskog narada. Pisana je laganim stilom i čita se ugodno jer

stalno budi znatiželju o potpunijem viđenju Jeruzalema. Pa ipak ono manjka u knjizi jer Jeruzalem ima svoju povijest ali i svoje religiozno i teološko značenje. Knjiga više sličiti turističkom vodiču Jeruzalema pisanom s kronološkim podacima utemeljenim na povijesnim, arheološkim i biblijskim dokumentima. Knjiga je u cjelini pregled povijesti, kulturnog i religioznog blaga tritisućljetnog grada Jeruzalema. To je mala monografija grada triju religija ili triju svjetova koji se susreću u Jeruzalemu. Šteta je što nije pisana znanstvenom metodologijom a navedena je samo elementarna literatura. Ono što bitno knjizi manjka jest teološki vid Jeruzalema, grada triju svjetskih religija: židovstva, kršćanstva i islama.

Božo Odobašić